

GÖKHAN AKÇURA

“Herkesin hoşlandığı ortak bir müzik zevkimiz nasıl yoksa, bütünsel bir eğlence anlayışımız da olamamıştır.”

RÖPORTAJ

EĞLENCE TARİHİMİZ

TRTakademi: *Önce son hazırladığınız “Yüzyıllık Aşk. Türkiye’de Sinema ve Seyirci” başlıklı sergiden hareket ederek soralım, Sizce seyirciyle sinemamız arasındaki ilişki tarihsel süreç içerisinde nasıl bir değişim gösterdi?*

Gökhan Akçura: Sinemanın ilk dönemlerinde seyirciyle filmler arasında çok büyü- lü bir ilişki vardı. Bir kere sinema çok yeni ve çok farklı bir seyirlikti. İnsanlar filmle- re büyük bir tutkuyla gidiyor, ona yaşamlarında özel bir yer veriyorlardı. Bu güçlü ilişki 1970’li yıllara kadar sürdü. Her dönem değişik başlıklarla. Hollywood sine- ması bir dönemi belirledi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Arap filmleri öne çıktı. 1960’lardan itibaren de Türk sinemasının altın yılları başladı. Ama yetmişli yıllar sosyal yaşama olduğu kadar, sinema yaşamına da darbe vurdu. Sonrasını biliyor- sunuz. Televizyon, video, internet sinema alanının genişlemesine, öte yandan da sıradanlaşmasına neden oldu. Eski sinema binaları tek tek yıkıldı. AVM’lere sıkışan küçük sinemalar piyasaya hakim oldu. Sinemanın büyü- sü bozuldu. Bugün onlarca sinema kanalı, internette anında izleyebildiğimiz binlerce film, kütüphanemize hemen ekleyebileceğimiz videolarla sinema her an elimizin altında. Her anımızda. Ama seyirci-sinema ilişkisinin aynı güçte ve önemde sürdüğünü söylemek kolay değil.

TRTakademi: *Günümüzde artık önemli sinema figürlerinin yetişmediğini ya da insanların özdeşleşeceği, rol model olarak benimseyeceği önemli figürlerin (Filiz Akın, Cüneyt Arkın, Ayhan Işık, Türkan Şoray, Sadri Alışık vb.) ortaya çıkmadığını görüyoruz bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz.*

Gökhan Akçura: Söz ettiğiniz dönemlerde “star” dediğimiz sinema oyuncularıyla hayranları arasındaki ilişki bugünden çok farklıydı. Popüler sinema dergileri vardı mesela. Örneğin Ses dergisinde hayranlarla starları bir araya getirecek (telefonla, ziyaretlerle) kampanyalar yapılırdı. Bir dönem *Hürriyet* gazetesi de benzer kam- panyalar yapmıştı. Galalar olurdu. Bugünkü gibi sinema çevrelerinin geldiği galalar değildi. Oyuncular sinema sinema dolaşırlardı. Çikolata, çiklet gibi tüketim mad- delerinin içinden artist fotoları çıkardı. Duvarlara dergilerde yayınlanan posterleri asılırdı. Mektup yazılıp imzalı foto istenirdi. Kartpostal satıcılarının tezgahlarında artist fotolarının bulunduğu geniş bir bölüm olurdu. Şimdi bu tür temaslar yok. Gazetelerin ve televizyonların “magazin” bölgelerinde, artistlerin özel hayatının ıçı cıçı aktarılıyor. Bir de bulunduğunuz yere gelirse, herkes o oyuncunun başı- na toplanıp *selfie* çekmeye çalışıyor! Durum böyle, ama neden böyle, bunu yo- rumlamak beni aşar...

TRTakademi: *Türk sinemasının bugün bulunduğu nokta hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Gökhan Akçura: Son on yıla baktığımızda Türk sinemasının iki ayrı kanalda geliştiğini söyleyebiliriz. Biri “sanat filmleri” dediğimiz, kısıtlı bir seyirci sayısına sahip

“İlk balolardan, dans profesörlerine, Taksim Gazinolarından, güzellik yarışmalarına kadar uzanan ve “eğlence” statüsünde ele alabileceğimiz etkinlikler, hep sınırlı bir kentli kesimin tekelinde kalmıştır.”

olan, zaman zaman uluslararası festivallerde büyük ödüller de kazanan filmler. Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz, Semih Kaplanoğlu, Reha Erdem gibi isimlerin başını çektiği bir kanal bu... Diğeri ise daha kaba, göbekten güldürmeye çalışan, iş garantisini peşinen sağlama amacıyla olan filmler. *Recep İvedik*’le başlayan bir akım bu. Belki kökenleri Kemal Sunal filmlerine kadar gidiyor. Cem Yılmaz, Yüksel Aksu gibi birkaç yönetmenin filmlerini bu iki akımın dışında tutmak gerekir. Ama sonuç ortada. Aydın, kentli sınırlı bir seyirci grubu bir yanda, öbür yanda ise kaba güldürünün peşine takılan büyük yığınlar... Sinemamızın bence yeni bir soluk

bulması gerekiyor. Hem geniş kitlelere hitap edebilen, hem de amacı sadece güldürmek ve gişe olmayan filmlere. Bu nasıl mı yapılır? Cevabı o kadar kolay verilebilseydi, çoktan yapardı birileri zaten...

TRTakademi: *Kitaplarınızda sık sık ele aldığınız bir konu da “eğlence tarihi”. Taksim Belediye Gazinosu’ndan clublara eğlence anlayışımız, eğlence mekânları ve eğlencenin sunumunda meydana gelen değişimleri kendi pencerenizden nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Gökhan Akçura: Eğlence tarihimiz de, diğer birçok konuda olduğu gibi, Cumhuriyet tarihimizin karmaşık ve kozmopolit gelişimi sonucu bütünsellikten uzaktır. İlk balolardan, dans profesörlerine, Taksim gazinolarından, güzellik yarışmalarına kadar uzanan ve “eğlence” statüsünde ele alabileceğimiz etkinlikler, hep sınırlı bir kentli kesimin tekelinde kalmıştır. Öte yandan Anadolu’daki geleneksel eğlenceler de (bağ bozumu, düğünler, seyirlik köylü oyunları vb.), kentleşme sürecinde kimliklerini kaybetmiş; kentleşmenin peşine takılmış, ama yeni bir biçim de oluşturamamıştır. Bugün bu parça parça olmuş ulusal kimlik içinde, aynı dağınıklıkta karşımıza çıkan eğlence türleri vardır. Herkesin hoşlandığı ortak bir müzik zevkimiz nasıl yoksa, bütünsel bir eğlence anlayışımız da olamamıştır. En geniş kesimleri etkileyebilen “eğlence” olarak televizyonlardaki yarışma programları öne çıkıyor. Ama buna ne kadar “eğlence” diyebiliriz ki?

TRTakademi: *Tango yıllarından, Tülay German'a, Âşık Veysel'den Tarkan'a müziğimizde kimlik arayışlarını ve müziğimizin serüveni hakkında ne söylersiniz?*

Gökhan Akçura: Müzik tarihimiz de aynı karmaşa içindedir. Atina'ya ilk gidişimde çok imrenmiştim. Herkesin aynı şarkıyla eğleniyor olabilmesine, hep bir ağızdan aynı şarkıların söylenmesine... Bizde herkese hitap edebilen hangi müzik türü var ki? En geniş kitlelerce kabul edilen müzik, pop müzik. Bu da televizyonların, radyoların büyük etkisi sonucu oluşmuş. Birbirinden çok da farkı olmayan, gerçek bir yaratıcılık sonucunda ortaya çıktığını düşünmediğim şarkılar... Geçmişte de böyleydi. Bir kısım tango dinlerken, bir kısım da meyhane şarkılarını söylerdi. Elbette yüz yıla yakın bir süredir içinde yaşadığımız Cumhuriyet döneminde, müziğimizde "kimlik arayışları" oldu. Bunu inkâr eden yok. Geleneksel Türk musikisinin altın yılları, Münir Nurettin'den Müzeyyen Senar'a uzanan bir dizi besteci ve yorumcu ayrı bir çizgi. Ama bugün devamı var mı? Kaç şarkıcı tanıyoruz, bu müziği geleneksel tadyıla icra edebilen. Öte yandan Tülay German, Timur Selçuk, Cem Karaca, Barış Manço, Selda, Sezen Aksu gibi popüler müziğimiz içinde "kimlik arayışı" içinde olduğunu düşündüğüm birçok isim var. Daha yakın tarihlerde rock ve alternatif müzik kanalında da önemli arayışlar içinde olduğunu söyleyebileceğimiz gruplar, isimler var: Hayko, Baba Zula, Mor ve Ötesi, Duman ilk aklıma gelenler. Ama her konuda olduğu gibi karmaşık, çok parçalı bir kimliği var müzik yaşamımızın.

TRTakademi: *"Turizm Yıl Sıfır" adlı bir kitabınız var. Geçen yıllarda da üst üste turizm tarihi konulu sergiler hazırladınız. Seyyahtan turiste, Orient Exspres'ten beş yıldızlı otellere değişen turizm anlayışımız hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Gökhan Akçura: Osmanlı İmparatorluğu döneminde turizm yok seyyahîn var biliyorsunuz. Seyyah'tan uydurulmuş bir sözcük. Çünkü turist de yok seyyah var. Çok sınırlı sayıda meraklının dünyayı dolaştığı bir dönem. Turizmden söz etmek için yine Cumhuriyet'i beklemek gerekiyor. İlk seyahat acenteleri, yataklı vagonlar, giderek uçak seferleri bu dönemde ortaya çıkıyor. Ama yine de bugün için komik sayılacak sayılarda insan gelip gidiyor... 1950'li yıllardan sonra yeni hamleler yapılıyor. Modern oteller kuruluyor, tatil köyleri açılıyor, devlet turizme daha fazla yatırım yapıyor. Ama gerçekten "turizm"den söz edebileceğimiz dönem ise 1980'dan sonra başlıyor. Piyasa ekonomisinin egemen olduğu yıllar. Bugün milyonlarca turistten söz edebiliriz. Lakin her şey doğru yolda mı gidiyor, dersiniz çok umutlu olmadığımı söyleyebilirim. Çevre sorunlarını çözememiş, kıyılarını koruyamamış, ülke içinde istikrarı sağlayamamış bir ülkenin turizm patlaması ne denli süreklilik sağlar dersiniz?

TRTakademi: *Sinemadan tiyatroya, reklamcılık tarihinden turizmin gelişimine, fuarcılık tarihinden Prenses Adaları'na; birbirinden çok farklı konularda kitaplar hazırladınız. İvrir Zıvır Tarihi, Zaman Makinesi gibi seriler yayınladınız. Bütün bunların sizdeki ortak zemini ne? Nasıl bir başlangıç noktasından hareket ederek bu noktaya ulaştınız?*

Gökhan Akçura: Benim kökendeki mesleğim dramaturgluk. Dramaturg, tiyatro bilimini bilen insan demektir. Tiyatrolarda oynanacak oyunlar hakkında araştırma yapan, sahneye çıkan metni düzelten, yeniden biçimleyen insandır. Yani "oyun" ile "sahne" arasında ilişki sağlayan önemli bir görev üstlenir. Dramaturğun en önemli özelliklerinden biri de iyi bir araştırmacı olmasıdır. Diyelim Shakespeare'in *Venedik Taciri'*ni oynayacağız. Yazarla, oyunun geçtiği zamanla, oyunun çevirisinin sahneye uygun olup olmamasıyla hep dramaturg uğraşır. Diğer mesleklerim de, dramaturg eğitimim etkisinde, araştırmayı sevmemle ilişkili olarak gelişti. Mesleğim sorulunca yerine göre dramaturg, yerine göre de "araştırmacı ve yazar" diye cevap veririm aslında. Daha da eskilere gidelim isterseniz. Ben biraz garip bir çocuktum. Fazla içe ve kitaba dönük bir eğitim dönemi geçirdim. Önce annemin yardımıyla kitap okumaya başladım, arkasından kütüphaneleri keşfettim. Ankara'dan gelip İzmir Karşıyaka'ya yerleştiğimiz yıllarda hem daha çok okumaya hem de ne bulursam toplamaya başladım. Önce kitaplar alıyordum, giderek buna plaklar ve dergilerden koparılmış sayfalar da girdi. Toplama merakımın yön değiştirmesi ve bir zemine oturması üniversite yıllarımda gerçekleşti. Ankara Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'ne girdim. Yıllar sonra bir reklam ajansında metin yazarı olarak çalışırken, okuduğum araştırdığım konuları bir yerlere yazmayı düşündüm. Önce kıyıda köşede bazı dergilere, sonra *Cumhuriyet'*in Pazar Eki'ne yazdım. Bu yazıları yazarken de başkalarının ilgilenmediği, bilmediği ve hakkında pek fazla bilgi toplanmamış isimler, konular bulmaya çalıştım. Daha sonraki yıllarda bunlar kitaplara dönüşmeye başladı.

TRTakademi: *O zaman biraz daha ayrıntılara inelim. Eğlence tarihinden söz etmiştik. Bu tarih içinde, eğlence sektörünün gelişiminde "gayrimüslim", "levanten" ve/veya göçlerle gelen "yabancı" etkisinin öne çıktığını görüyoruz. Sizce de doğru mu bu tespit?*

Gökhan Akçura: Bir noktaya kadar evet. Batılılaşma süreci bildiğiniz gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında başlıyor. Bu sürecin eğlence yönü de yine 19. yüzyıl içinde biçimleniyor. Opera, bale, tiyatro, konserler, balolar, sirk, giderek sinema... Bu eğlence türlerinin de tüketicisi İstanbul'un özellikle Pera bölgesi ve civarında oturan gayrimüslim İstanbul vatandaşları ve Türkiye'de yaşayan yabancılar. Bunlar için "eğlence sektörü" oluşturmaya çalışanlar da, doğal olarak aynı kökenden geliyor. Bir zamanların en ünlü emprezaryoları Jean Lehman, Hügo

Arditi ve Fernando Franko; Rum ve Yahudi asıllı İstanbullular. Bu durum, İstanbul'un (ve Türkiye'nin) "Türkleştirilme" sürecinin tamamlanmasından sonra değişiyor. 1960'lardan sonra ne organizatör olarak, ne de seyirci olarak "gayrimüslim" kalmadığı için ortada, bu işi Türkler götürmeye başlıyor.

TRTakademi: *Peki Türkiye'de eğlence endüstrisinin üretimleri ve birikimleriyle ilgili arşivcilik/koleksiyonerlik faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz? Böyle bir gelenek oluşturmak için yapılması gerekenlerden bahsedebilir misiniz?*

Gökhan Akçura: Hangi konuda arşiv var ki, bu konuda olsun? Eğlence tarihimizin koleksiyon parçalarının bir bölümü afişler hâlinde Millî Kütüphane'de. Ama geri kalan fotoğraflar, program dergileri, el ilanları vb. çok geniş bir malzeme var toplanması gereken. Benim ana konularımdan olduğu için 30 yıldır topluyorum. Ama başka koleksiyoncular da vardır mutlaka. Belki bazı enstitüler de topluyordur bir şeyler (acaba?). Ama total bir arşiv yok elbette... Ne yazık ki bu ülkede bu ve diğer konulardaki tarihsel çalışmalar ancak kişisel girişimlerle gerçekleşiyor. Arkalarında hiçbir zaman kurumlar, enstitüler, üniversiteler olmuyor. Böyle bir gelenek oluşması için devletin ve burjuvazimizin kendine bazı misyonlar yüklemesi, bu tür çalışmaları teşvik etmesi gerekiyor. Ama nerede?